

timinin ardından hakemin vereceği karar geçersiz kabul edilir. Uyuşmazlık konusu malın hakemin kendisi ya da eşi ve çocukları gibi hukuken lehine şahitlik edemeyeceği akrabaları tarafından satın alınması yahut hakemin taraflardan birinin vekilliğini kabul etmesi de hakemliği sona erdirir; çünkü hakem bu durumda davanın tarafı haline gelmiştir. Hakemin kararını açıklamasından sonra taraflar tahkimden vazgeçemez; bu durumda neticeye razı olmasalar da hakemin kararı bağlayıcıdır. Taraflar, delillerini getirip hakemin huzurunda davalaşmaya başlamakla birlikte hakem henüz kararını açıklamamışsa Hanefîler, Şâfiîler'in bir kısmı ve Ahmed b. Hanbel'den nakledilen bir görüşe göre tahkimden vazgeçebilir; Mâlikîler'in çoğunluğu, bazı Şâfiîler ve Ahmed b. Hanbel'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise vazgeçemez.

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *el-Üm* (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393, V, 195; VIII, 305; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 29, 210; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 102; Sahnûn, *el-Müdevvene*, III, 49; Mâverdî, *Edebü'l-kâdî* (nşr. Muhyî Hilâl es-Serhân), Bağdad 1392/1972, II, 379-380; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, Kahire 1976, II, 372; Serahsî, *el-Mebsûl*, XVI, 111; XXI, 62; Ebû'l-Kâsim es-Simnânî, *Ravzatü'l-kuğât ve tarîku'n-necât* (nşr. Selâhaddin en-Nâhî), Beyrut 1404/1984, I-II, 78-79; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bîcâvî), Kahire 1394/1974, II, 619; Kâsânî, *Bedâ'î's*, VII, 3; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VIII, 166-181, 483-484; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, Bulak 1314, IV, 193; Alâeddin et-Trablusî, *Mu'inü'l-hükkâm*, Kahire 1393/1973, s. 25; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, VII, 315-320; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, Beyrut 1398, VI, 112; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, IV, 378-387; Derdîr, *eş-Şerhu's-şâgîr* (nşr. Mustafa Kemâl Vasfî), Kahire 1392, IV, 198-199; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), V, 382-448; Ali Haydar, *Dürrerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, IV, 805-815; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fikihü'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedîd*, Dimaşk 1964, I, 451, 555; Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, *Hâşiyetü'r-Ravzi'l-mürbi's*, Beyrut 1403/1983, VII, 521; Râsim Yeğengil, *Tahkim*, İstanbul 1974, tür.yer.; Fah-

reddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1979, s. 27-28; Sâmîye er-Râşid, *et-Taḥkîm fi'l-alâkâti'd-devliyyeti'l-hâşşa*, Kahire 1984, tür.yer.; Bilmen, *Kamus*², VIII, 250-252; Kahtân Abdurrahman ed-Dürî, *Akdü't-tahkim fi'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kânûni'l-vaz'î*, Bağdad 1405/1985, tür.yer.; Mes'ad Awâd el-Cühenî, *et-Taḥkîm fi's-şer'ati'l-İslâmiyye ve'n-nüzumi'l-vaz'iyye*, Beyrut 1414/1994, tür.yer.; Mustafa Yıldırım, *İslâm ve Medenî Yargılama Hukukunda Tahkim*, İzmir 2000, tür.yer.; Fâtıma M. el-Avâ, *Akdü't-tahkim fi's-şer'ati'l-İslâmiyye ve'l-kânûn*, Beyrut 1423/2002, tür.yer.; Mahmûd Ebû Leyl, "et-Taḥkîm ve eşeruhû fi halli'l-ḥuşûmât fi dav'i's-şer'ati'l-İslâmiyye", *Dirâsât*, XII/8, Amman 1985, s. 9-55; Mahmûd Osman Şebîr, "Hücciyetü'l-hükmi't-tahkimî fi'l-fikhi'l-İslâmî", *Mecelletü's-şer'ati'l-İslâmiyye*, XX/61, Küveyt 1426/2005, s. 85-121; Hüseyin Çeliker, "İslâm Hukukunda Tahkim", *Diyanet İlmî Dergi*, XL/1, Ankara 2005, s. 17-46; "Taḥkîm", *Mv.F*, X, 233-247; M. Vefârîşî, "et-Taḥkîm", *el-Mevsû'atü'l-Arabîyye*, Dimaşk 2002, VI, 122-127.

MUSTAFA YILDIRIM

TAHLÛF

(التحليف)

Yemin ettirme anlamında fıkıh terimi (bk. YEMİN).

TAHLÛL

(bk. HÛLLE).

TAHMASB

(طهماسب)

(ö. 984/1576)

Safevî şahı (1524-1576).

26 Zilhicce 919'da (22 Şubat 1514) İsfahan yakınlarındaki Şahâbâd'da doğdu. Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmâîl'in en büyük oğludur. Henüz iki yaşındayken

lalası Türkmen Emîr Han Musullu ile birlikte Horasan'a gönderildi ve altı yıl orada kaldı. 1521 baharında lalası ile beraber geri çağrıldı, yerine kardeşi Sâm Mirza yolandı. Bundan sonra babasının yanından ayrılmadı. Şah İsmâîl'in vefatı üzerine henüz on yaşında iken tahta çıktı (19 Receb 930 / 23 Mayıs 1524). Saltanatının ilk yılları güçlü kabilelerin iktidar mücadelesiyle geçti. O sırada doğuda Özbekler, batıda Osmanlılar tarafından baskı altına alınmış durumdaydı. Emîrülümerâlik makamına tayin edilen Dîv Sultân-ı Rûmlü'nun iktidarı tamamıyla ele geçirmesi diğer kızılbaş kabileleri arasında oymakçılık taassubunun meydana çıkmasına sebep oldu ve iktidar mücadelesi alevlendi. Ustaclu Köpek Sultan'ın Dîv Sultân-ı Rûmlü'ya muhalefeti açığa çıktığında Özbekler de Herat'a saldırmışlardı. Dîv Sultan, Özbekler'e karşı koyma bahanesiyle ordusuyla harekete geçti ve kendisine destek veren Tekelü, Şamlü, Dulkadırlı, Varsak gibi kabilelerin yardımıyla Ustaclular üzerine yürüdü (Abdî Beg Şîrâzî, s. 61). 932'de (1526) Şah Tahmasb'in bizzat katıldığı savaşta Ustaclu Köpek Sultan ağır bir yenilgiye uğradı. Bu sayede Tekelüler'in gücü arttı. Ertesi yıl Dîv Sultân-ı Rûmlü'nun öldürülmesiyle iktidar Tekelü aşiretinden Çuha Sultan'a geçti. 937'de (1530) Tahmasb'in desteklediği Şamlular, Çuha Sultan'ı öldürüp Tekelüler'i mağlûp etti (Hasan-ı Rûmlü, s. 308-310). Tekelüler Bağdat'a gittilerse de Bağdat hâkimi Muhammed Han Şerefeddinoğlu bunların ileri gelenlerini öldürttü (Bûdâk Münşî Kazvînî, s. 162) ve emîrülümerâlik makamı Hüseyin Han Şamlü'nun eline geçti. Öte yandan Çuha Sultan'ın sadık adamlarından olan ve Azerbaycan beylerbeyliği görevini yürüten Tekelü Ulama Han, Tebriz'i yağmaladıktan sonra Osmanlı Devleti'ne sığındı. Şah Tahmasb, güçlü kabilelerin mücadelesine şahit olduktan sonra yavaş yavaş idareyi eline almaya başladı. Özellikle Hüseyin Han Şamlü'nun 1533'te öldürülmesinin ardından tam anlamıyla duruma hâkim oldu.

Bu arada Safevî Devleti'ndeki iç karışıklıklardan faydalanan Özbek Hükümdarı Ubeydullah Han 930'da (1524) Horasan'a saldırarak Herat'ı kuşatmışsa da başarılı olamamış, 932'de (1526) kızılbaş reislerinin arasında çatışmalar yeniden başlayınca Horasan'a yürüyüp Merv'i ve Meşhed'i ele geçirdikten sonra Esterâbâd'a yönelmiş, Zeynel Han Şamlü'nun Özbekler'e karşı durmayıp Rey'e çekilmesiyle burayı ele geçirmişti. Bunun üzerine 10 Muharrem 935'te (24 Eylül 1528) Tahmasb büyük bir

Çihilsütun'un ana holünün batı duvarında Tahmasb'î (kırmızı giysili) sarayda eğlenirken tasvir eden resim

orduyla Horasan'a yöneldi. Türkistan emirlerinden teşkil ettiği kuvvetli bir orduyla Rûdicâm'da Ubeydullah Han'ı yenilgiye uğrattı (Hasan-ı Rûmilü, s. 274, 279). Ardından Horasan bölgesine hâkim olan Özbekler'e karşı yürüdü. Onun Horasan'a gelmekte olduğu haberi yayılınca Özbekler Merv'e çekildiler. Herat alındı, Tahmasb burayı kardeşi Behram Mirza'nın idaresine bıraktı (936/1529). Tahmasb 937'de (1530) Horasan'dan ayrıldıktan sonra Ubeydullah Han, Kamışoğlu kumandasında bir orduyu Meşhed'e yolladı. Başarı sağlanamayan bu seferin ardından ertesi yıl yine büyük bir orduyla Horasan'a girdi, fakat Tahmasb'in geldiğini duyunca geri çekildi ve Herat yeniden Safevîler'e bağlandı (939/1533). Bu esnada Osmanlılar'ın Irak'a saldırması üzerine Şah Tahmasb, Mâverâünnehir bölgesinin idaresini kardeşi Sâm Mirza'ya bırakıp batıya yöneldi.

Sâm Mirza, Herat hâkimliğiyle yetinmeyip Kandeher'a akınlar düzenledi; ancak Kandeher Kalesi'ni kuşattığı sırada Lahor'dan yardıma gelen Kâmrân Mirza'ya yenilip Gernsîr'e çekildi. Burada iken Tahmasb'a karşı muhalefete başladı. Ubeydullah Han bu iç karışıklıklardan faydalanarak yine Herat'a saldırdı. 942'de (1535) Ceyhun'u geçip Meşhed'i kuşattı ve Herat'ı aldı (943/1536). Osmanlılar'ın Irakeyn Seferi sona erdiğinden Şah Tahmasb Horasan'a yürüyünce Özbekler Buhara'ya çekildi. Tahmasb, Herat'ta iken pişmanlığını dile getiren Sâm Mirza'yı affetti ve ardından Kandeher'a saldırarak şehri ele geçirdi. Bu fetih Özbekler tarafından da tebrik edildi. Ubeydullah Han bundan sonra Horasan'a bir daha hücum etmedi. Onun 946'da (1540) vefatıyla Horasan toprakları uzun süreli bir barış dönemine kavuşmuş oldu. Öte yandan Kandeher 950'de (1543) Safevîler'in elinden çıktı. Ertesi yıl Bâbürlü Hükümdarı Hümâyün, Tahmasb'dan aldığı yardımlara karşılık Kandeher'ı Safevîler'e teslim ettiyse de kısa süre sonra burası tekrar kaybedildi ve 965'te (1558) yeniden Safevî hâkimiyetine girdi.

Tahmasb'ın Osmanlılar'la olan mücadelesi ise iç buhranların bir parçası olarak gelişme gösterdi. Tekelüler'in iktidardan uzaklaştırılmasının ardından Osmanlılar'a sığınan Ulama Han'ın kıskırtmasıyla Kanûnî Sultan Süleyman Irakeyn Seferi'ne çıktı (940/1533). Vezîriâzam İbrâhim Paşa Tebriz'i ele geçirdi. Bu esnada Horasan'da Özbekler'e karşı savaşmakta olan Tahmasb hızla Rey'e döndü. Ancak yorgunluktan dolayı askerleri büyük ölçüde dağılmıştı. Kazvin'e gelindiğinde ordunun tamamı 7000

kişiye kadar düştü. Tahmasb, kardeşleri Elkas ve Sâm Mirza'yı Hüseyin Han Şamlü ile beraber Tebriz'e yolladı. Bu sırada Kanûnî Sultan Süleyman Irak taraflarında idi. Sultânîye'ye yaklaştığında Dulkadiroğlu Mehmed Bey ve Hüseyin Han Tekelü bazı kızılbaş Türkmenler'le birlikte Osmanlılar'ın safına geçti. Safevîler ümitsizliğe kapılmışken kuvvetli bir kar yağışı ve soğuk Osmanlı ordusuna büyük zorluklar yaşattı. Kanûnî, Ulama Sultan'ı ve Dulkadiroğlu Mehmed Bey'i Tebriz'e gönderip kendisi Musul'a çekildi. Bu sırada Gazi Han Tekelü de Osmanlılar'ın safına geçip Tebriz yakınlarında Ulama Sultan'a katıldı. Tahmasb, Bağdat hâkimi Şerefeddinoğlu Muhammed Han'a haber göndererek geri çekilmesini istedi. Muhammed Han, Bağdat'taki bütün erzakı tahrip ettikten sonra şehri boşaltıp Şiraz'a çekildi. Böylece Bağdat savaş yapılmadan Osmanlılar'ın eline geçti (941/1534). Şah Tahmasb bu arada Tebriz'e girip Van Kalesi'ni kuşatma altına alınca Osmanlılar Bağdat üzerinden yeniden Safevî topraklarına girdi. Tahmasb, Van kuşatmasını kaldırarak geri çekildi. Osmanlı ordusu Dergezîn'e kadar ilerlediyse de Tahmasb onların karşısına çıkmadı. Kanûnî'nin dönüşünden sonra Tebriz'e yeniden hâkim oldu, Van'ı da aldı.

Şah İsmâil zamanında Safevîler'e bağlanan Şirvan bölgesi yine eski hâkimlerinin idaresine bırakılmış, Şirvanşah II. Halîl Şah, Tahmasb'ın kızı ile evlenmişti. Ancak onun 1535'te ölümünün ardından Şirvan bölgesi itaatten çıkmaya başladı. Tahmasb, 945'te (1538) bölgeyi bütünüyle hâkimiyeti altına aldıktan sonra kardeşi Elkas Mirza'nın idaresine bıraktı. Elkas Mirza burada tam bir serbestlikle hareket etmeye başladı; şahın Gürcistan seferi sırasında isyan ederek kendi adına para bastırdı (953/1546). Tahmasb Şirvan'a ordu gönderince Elkas Mirza, Şemhal'den Ke-fe'ye geçip oradan Osmanlılar'a sığındı. Şirvan bölgesinin idaresi İsmâil Mirza'ya verildi. Elkas Mirza, İran'a sefer yapılması halinde ordunun ve halkın kendisine destek vereceğini söyleyerek Kanûnî'yi yeni bir İran seferine ikna etti. 955'te (1548) Osmanlılar İran üzerine yürüdü. Tahmasb, Osmanlı ordusunun geçebileceği veya konaklayabileceği yerlerdeki bütün ürünleri yakıtı su kanallarını kapattırdı, kendisi de Merend'e çekildi. Kanûnî Sultan Süleyman, Ulama'yı Van'a, Elkas Mirza'yı Merend'e yolladı, kendisi de Tebriz'e yürüdü. Burada kırk gün kaldıktan sonra Van'ı ele geçirdi. Rüstem Paşa'yı Van'da bırakıp Kars'a yöneldi ve Kars Kalesi'ni tamir et-

tirdi. Ordu Muş'a çekilince İsmâil Mirza, Kars'a saldırıp Osmanlılar'a zayıf verdi. Şah Tahmasb da Hınıs'ı ve Muş'u ateşe verdi; Erciş, Ahlat, Adilcevaz'ı yağmalattı. Ulama'nın bulunduğu Tercan'a yürüdü, Erzincan'a kadar geldi, bütün bölgeyi yağma ve talan ettirdi. Osmanlılar'ın karşı harekâtı üzerine Karabağ'a döndü. Bu yağma ve tahribin öcünü almak için Elkas Mirza, Irâk-ı Acem'e yollandı. Elkas Kum, Kâşân ve İsfahan'a kadar uzandı, fakat sonra Safevîler tarafından yakalanıp Kahkaha (Alamut) Kalesi'ne hapsedildi, bir müddet sonra da öldürüldü (1550).

Şah Tahmasb 961'de (1554) yeni bir Osmanlı seferiyle daha karşı karşıya kaldı. Erzurum Valisi İskender Paşa'nın da etkisiyle Osmanlılar Safevîler üzerine yürüdü. Ancak küçük çatışmalardan ve bazı şehirlerin kısa süreli el değiştirmesinden başka bir netice alınamadı. Osmanlılar'ın kışı geçirdikten sonra kuvvetli bir orduyla Azerbaycan'a saldıracağı anlaşılınca Şah Tahmasb barış için mektuplar ve elçiler gönderdi. Kanûnî'nin de barışa eğilimli olması sayesinde Amasya'da mektup teâtisiyle antlaşma sağlandı (11 Receb 962 / 1 Haziran 1555), böylece uzun süreli bir barış dönemine girildi. Kanûnî'nin oğlu Şehzade Bayezid'in babasına isyan edip Safevîler'e sığınması iki devlet arasındaki ilişkileri gerginleştirdiyse de onun Osmanlılar'a teslim edilmesiyle barış durumu sürdürüldü (1559) ve bu süreç II. Selim ile III. Murad dönemlerinde devam etti.

Tahmasb'ın Kafkasya politikası da Osmanlılar ile olan ilişkilere bağlı olarak gelişmekteydi. Osmanlılar'ın Avrupa ile meşgul olmasından faydalanan Tahmasb 947'de (1540) Tiflis'i ele geçirdi; 953'te (1546)

Tahmasb döneminde kesilen altın sikke (Yapı ve Kredi Bankası Sikke Koleksiyonu, envanter nr. 363)

Kaheti Valisi Levend Han'ı itaat altına aldı. 958'de (1551) Şeki Safevîler'in eline geçti. Bu sayede Gürcistan üzerindeki Safevî baskısı arttırılmış oldu. Amasya Antlaşmasıyla Osmanlı sınırının güvenliği sağlanınca yine Gürcistan'a saldırıp çok sayıda esir ve ganimet elde etti. Osmanlılar'la yapılan siyasi temaslar neticesinde Gürcistan, Osmanlılar'la Safevîler arasında paylaşıldı. Şah Tahmasb'ı meşgul eden diğer bir mesele Gilân bölgesi hâkimlerinin itaatten çıkmasıydı. Osmanlılar'ın İran seferi esnasında Gilân'ın Biyepes (Biyâpîş) bölgesinin hâkimlerinden, aynı zamanda Tahmasb'ın eniştesi olan Muzaffer Sultan, Kanûnî'ye itaatini bildirince Şah Tahmasb onun üzerine yürümüş ve ele geçirdikten sonra Tebriz'de öldürmüştü (943/1536). Biyepes bölgesinin idaresini eline alan Han Ahmed'in küçük yaşta olmasından faydalanıp Behram Mirza'yı bölgenin fethiyle görevlendirdi. Onun başarılı olamaması üzerine de Han Ahmed'i bölgenin hâkimi olarak tanıdı. Fakat ardından gerek halkın şikâyetlerinin artması gerekse Han Ahmed'in itaatsizliği yüzünden Gilân'a ordu sevk ederek bölgeyi zaptetti ve Han Ahmed yakalanıp hapse atıldı (975/1568). Gilânlılar 979'da (1572) Lâhicân'da ayaklanmaya teşebbüs ettilerse de Tahmasb ayaklanmayı bastırdıktan sonra bölgenin idaresini İmamkulu Mirza'ya bıraktı (Büdâk Münşî Kazvîni, s. 227-232).

Osmanlılar'a karşı Safevîler'den destek sağlamayı düşünen Avrupalı devletler elçiler gönderip Tahmasb'ı Osmanlılar'a karşı kuşkırtmaya çalıştılar; fakat onun bunlara fazla itibar göstermediği anlaşılacaktır. V. Karl tarafından Şah İsmâil'e yollanan elçi onun ölümünden hemen sonra İran'a ulaşmış ve mektubu Şah Tahmasb'a sunmuştu. Daha çok ticarî amaçlarla doğuya seyahat eden İngiliz Antony Jenkinson ise Tahmasb'dan umduğu ilgiyi görmemişti. Yine 1571'de İnebahtı Deniz Savaşı'ndan biraz sonra Papa Pius, Tahmasb'a elçiler göndererek karadan ve denizden Osmanlılar'a karşı harekete geçeceklerini söylemiş, bu arada kendisinin de Suriye ve Irak'a saldırıp daha önce kaybedilen toprakları geri alabileceklerini telkin etmiş, ancak bu teklif Safevî hükümdarınca kabul edilmemişti. Öte yandan Hint denizinde Osmanlılar'la mücadele halinde olan Portekizliler'in 1551 ve 1574'teki diplomatik girişimleri de Şah Tahmasb tarafından ilgisizlikle karşılanmıştı. Osmanlılar da onun yolladığı kalabalık elçilik heyetlerini kabul ederek kıymetli hediyelerle elçiler gönder-

mek suretiyle barışı devam ettirmeye özen göstermişti.

1574 yılında Şah Tahmasb hastalandığında şehzadeler ve kızılbaş Türkmenler arasında iktidar mücadelesi başladı. Bu mücadeleler sırasında Tahmasb 15 Safer 984'te (14 Mayıs 1576) zehirlenerek öldürüldü. Ustaclular'ın desteğiyle oğlu Haydar Mirza tahta geçtiyse de Avşar, Rumlu ve Türkmen beylerinin muhalefeti yüzünden tahttan indirildi ve yerine II. İsmâil tahta çıkarıldı.

Şah Tahmasb kaynaklarda uzun boylu, uzunca yüzlü, açık tenli, ak sakallı olarak tanımlanır. Malî konularda cimrilik derecesinde titiz olduğu, zaman zaman maliye defterlerini bizzat kontrol ettiği, savaşlar ve aşırı vergiler yüzünden halk arasında derin bir hoşnutsuzluğun bulunmasına rağmen onun kişiliğine karşı aşırı bir güven duyulduğu bilinmektedir. Orduya on dört yıl maaş vermediği halde hiçbir şikâyetin vâki olmadığı nakledilir. Sofu bir dindar olarak aşırı eğlenceyi, afyonu ve şarabı yasaklatmıştı (1533). Melankolik bir kişiliğe sahipti ve rüya yorumlarına önem verirdi. 1565'te ülkede bütün vergileri kaldırması yine bir rüyasının etkisiyle olmuştu (a.g.e., s. 225-226). Uzun saltanatı boyunca bizzat katıldığı iki büyük savaştan ilki Seksencik mevkiinde Ustaclular'la, diğeri Rûdicâm'da Özbekler'le yapılmıştır (Hasan-ı Rûmlû, s. 634-636). Osmanlılar'ın İrakeyn Seferi ve Azerbaycan'a yaptıkları saldırılarda onlara karşı koyacak bir ordu toplayamadığından savaşa yanaşmayı her durumda Osmanlılar'ın bölgeden çekilmesini beklemiş, bu suretle elden çıkan yerleri geri alma imkânı bulmuştu. Babasının dinî düşünce ve uygulamalarını normalleştirilmiş, Ca'ferîliği hâkim kılmaya çalışmıştır. Kendi yazdığı *Tezkîre*'de de belirttiği gibi Osmanlılar'la iyi geçinmeyi esas almış, Kanûnî'den daima iyi sözlerle bahsetmiştir. Vefatında dokuz oğlu ile sekiz kızı hayattaydı. Oğullarından Haydar'ın ve Mustafa Mirza'nın katlinden sonra II. İsmâil ve Muhammed Hudâbende şah olmuş, diğer oğulları Süleyman, Mahmûd, İmamkulu, Ali ve Ahmed, II. İsmâil tarafından öldürülmüştür. Tahmasb'ın Tebriz ve Meşhed surlarını tamir ettirdiği, Kazvin'de saray, cami ve hamam, Kum'da medrese, Sultâniye ile Zencan arasında bir ribât yaptırdığı bilinmektedir. Cülûsundan 966 (1559) yılına kadar İran'da cereyan eden olayları anlattığı *Tezkîre* adıyla bir hal tercümesi kaleme almıştır (*Tezkîre-i Şâh Tahmasb*, nşr. Emrullah Safevî, Tah-

ran 1363 hş.; T trc. Hicabi Kırılgaç, İstanbul 2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Emîr Mahmûd Hândmîr, *Târîh-i Şâh İsmâil ve Şâh Tahmasb-ı Safevî: Zeyl-i Târîh-i Hâbibü's-siyer* (nşr. M. Ali Cerrâhî), Tahran 1375 hş., s. 125-238; Gaffârî, *Cihân'ârâ* (nşr. Müctebâ Mînovî), Tahran 1343 hş., s. 281-310; Vincenzo D'Alessandri, *Seyahatnâme (Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar içinde, trc. Tufan Gündüz)*, İstanbul 2007, s. 219-236; Bûdâk Münşî Kazvîni, *Cevâhirü'l-ahbâr* (nşr. Muhsin Behrâm Nejad), Tahran 1378 hş., s. 141-237; *'Âlem'ârâ-yı Şâh Tahmasb* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1370 hş., bk. İndeks; Hasan-ı Rûmlû, *Ahşenü'l-tevârîh* (nşr. Abdülhüseyn Nevâî), Tahran 1357 hş., s. 241 vd., 308-310, 634-636; Abdî Beg Şîrâzî, *Tekmiletü'l-ahbâr* (nşr. Abdülhüseyn Nevâî), Tahran 1369 hş., s. 60-132; Nizam-şâhî, *Târîh-i Elçi-i Nizâmşâh* (nşr. M. Rızâ Nasîrî - K. Haneda), Tahran 1379 hş., s. 75, 84; M. Yûsuf Vâle İsfahânî Kazvîni, *Huld-i Berîn* (nşr. Mîr Hâşim Muhaddis), Tahran 1372 hş., s. 321-400; Feridun Bey, *Münşeat*, I, 584, 619-625; İskender Bey Münşî, *Târîh-i 'Âlem'ârâ-yı 'Abbâsî* (nşr. M. İsmâil Rıdvânî), Tahran 1377 hş., I, 75 vd.; Rızâ Kullî Han Hidâyet, *Târîh-i Rauzatü's-safâ-yı Nâsîrî* (nşr. Cemşîd-i Keyânfer), Tahran 1380 hş., XII, 6393 vd.; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri: 1578-1590*, İstanbul 1962, bk. İndeks; a.mlf., "Tahmasb I", *İA*, XI, 637-647; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin Kuruluşunda ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara 1976, s. 57-109; H. R. Roemer, "The Safavi Period", *CHIr.*, VI, 232 vd.; Abdülhüseyn Nevâî, *Şâh Tahmasb-ı Safevî, Mecmû'a-i İsnâd ve Mükâtebat-ı Târîhî*, Tahran 1368 hş., bk. İndeks; a.mlf., *Revâbî-i Siyâsî ve İktisâdî İrân der Devre-i Safevî*, Tahran 1377 hş., s. 88, 114, 115; Mirzâ Bey Cünâbedî, *Rauzatü's-Safeviyye* (nşr. Gulâm Rızâ Tabâtabâî-Mecd), Tahran 1378 hş., s. 361-572; M. Tâhir Vahid-i Kazvîni, *Târîh-i Cihân'ârâ-yı 'Abbâsî* (nşr. Seyyid Saîd Mîr M. Sâdik), Tahran 1383 hş., s. 39-80; R. M. Savory, "Tahmâsp", *EI²* (ing.), X, 108-110.

TUFAN GÜNDÜZ

TAHMÎD

(bk. HAMD; HAMDELE).

TAHMÎD

(التحميد)

Namazda rûkûdan kalkarken hamd anlamı içeren duayı okuma

(bk. TSMÎ').

TAHMÎS

(تخميس)

Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezinde ve anlam bütünlüğü içinde üç misra ilâve edilerek oluşturulan beş-yedi bendlik musammatlara verilen ad

(bk. MUSAMMAT).